

شما اینجا هستید: خانه (/index.php) ▶ درس خارج اصول ▶ مباحث حجج ▶ مورد پنجم: حجیت خبر واحد
تقریر مباحث حجج (/index.php/تقریرات-خارج-اصول/مباحث-حجج/51-20-13-03-04-2019) ▶ مورد پنجم: حجیت خبر واحد

مورد پنجم: حجیت خبر واحد

بسم الله الرحمن الرحيم [1]

مورد پنجم: حجیت خبر واحد

پس از اینکه ثابت شد قاعده اولیه عدم حجیت ظنون است وارد بررسی حجیت أمارات ظنیه شدیم. مواردی را بررسی کردیم از جمله: ظن حاصل از سیره، ظن حاصل از ظاهر قرآن، حدیث، فتوای مجتهد، ظاهر وصیت و ظاهر اقرار، ظن حاصل از قول لغوی، اجماع و شهرت. بحث حجیت خبر واحد از مهم‌ترین، شاخص‌ترین و کهن‌ترین مباحث أمارات ظنیه است و بیشترین تأثیر را در استنباط فقهی دارد. اگر خبر واحد ظنی حجت باشد، ظن خاص بر استنباط احکام شرعیه داریم و فقیه یک نحوه در فقه مشی می‌کند و اگر خبر واحد ظنی را حجت نداند و قائل به انسداد باب علم و علمی باشد، فقیه به مطلق ظنون عمل می‌کند و روش دیگری در استنباط خواهد داشت.

چند نکته در تحریر محل نزاع

چند نکته در تحریر محل نزاع بیان می‌کنیم:

نکته اول: ظن به انتساب به معصوم

وقتی بحث می‌کنیم آیا خبر واحد حجت است یا نه؟ مقصود ظهور دلالتی خبر نیست، این بحث گذشت. در حجیت ظواهر استدلال کردیم که مدلول ظاهری حجت است، ظهور قرآن باشد یا خبر واحد یا اقرار یا فتوای مجتهد. الآن مهم این است که خبری را که یک، دو یا سه نفر به معصوم نسبت می‌دهند و علم به انتساب پیدا نمی‌کنیم، فقط با وثاقت مخبر ظن به انتساب پیدا می‌کنیم، می‌توانیم خبر واحد را منتسب به معصوم بدانیم و حجت باشد برای ما و بعد به ظهور دلالتی اش عمل کنیم یا نه؟

نکته دوم: خبر واحد بدون علم به انتساب.

گاهی خبر متواتر است یعنی ناقلین در جمیع طبقات انبوه‌اند به اندازه‌ای که احتمال کذب نمی‌دهیم و علم به صدور این مضمون از معصوم و علم به انتساب داریم. حجیت این خبر ثابت است و محل بحث نیست هر چند جزئیاتی دارد که بیان خواهیم کرد.

گاهی خبر واحد است که شامل خبر مستفیض هم می‌شود، این خبر واحد دو گونه است:

1- قرائن پیرامونی علم آور در کنار خبر هست به نحوی که علم پیدا می‌کنیم به صدور این خبر از معصوم. فرض کنید مطابقت خبر با محکمت قرآن، مطابقت خبر با سنت قطعی، مطابقت خبر با دلیل عقلی قطعی، اینها هم محل بحث نیست زیرا با علم پشتیبانی می‌شود.

2- خبر واحد است، قرینه علمیه هم بر صحت انتساب نداریم مثل اینکه زراره نقل کرده عرق جنب از حرام، نجس است، فقط ظن داریم به صدور این خبر از معصوم. محل بحث اینجا است که خبر ظنی المصدور عن المعصوم آیا حجت است؟ آیا می‌تواند مستند احکام شرعی قرار

گیرد یا نه؟

بحث پر دامنه‌ای از سابق بین علماء شیعه و اهل سنت مطرح است که خبر ظنی الصدور حجت است یا نه؟ سه نظریه اصلی وجود دارد که بعضی از این اقسام منشعب می‌شود به دیدگاه‌های مختلفی:

نظریه اول: عالم بزرگ و ژرف اندیش شیعه مرحوم ابن قبه معتقد است تعبد به خبر ظنی الصدور استحاله عقلی دارد. سال گذشته أدله أدله ایشان را که تاکنون هم محل بحث است نقد کردیم.

نظریه دوم: سایر علماء شیعه غیر از مرحوم ابن قبه در امکان تعبد به ظن اختلاف ندارند، اما آیا شارع مقدس ما را متعبد کرده است به حجیت خبر ظنی الصدور یا نه؟ اینجا دو قول است:

قول اول: به بعضی از قدماء مانند شیخ مفید نسبت داده شده، سید مرتضی و ابن ادریس معتقدند با اینکه تعبد به خبر ظنی ممکن است لکن دلیل شرعی بر جواز تعبد به آن نداریم بلکه أدله ناهیه از تعبد به خبر ظنی داریم.

قول دوم: جمع دیگری از علماء شیعه مانند شیخ طوسی، علامه حلی و قاطبه متأخران قائل‌اند أدله قاطعه داریم بر اعتبار خبر واحد ظنی فی الجمله. قائلین به این نظر در تعیین محدوده و قلمرو این اعتبار و حجیت خبر واحد اختلاف دارند که آیا خبر واحد ثقه مطلقاً حجت است یا وقتی حجت است که ظن شخصی به وفاق داشته باشی، یا وثوق نوعی به وفاق داشته باشی، آیا قلمرو حجیت خبر واحد ظنی مخصوص احکام شرعیه فقهیه است یا در تفسیر، عقائد، موضوعات تاریخی و موضوعات خارجی هم خبر واحد ظنی الصدور حجت است.

نکته سوم: حجیت خبر واحد از مسائل علم اصول است

آیا بحث حجیت خبر واحد جزء مباحث علم اصول است یا جزء مباحث استطرادی است. بعض اعلام اصولی قبل از شیخ انصاری می‌فرمودند مسأله حجیت خبر واحد جزء مسائل علم اصول نیست زیرا موضوع علم اصول را أدله أربعه می‌دانستند با وصف دللیت. ذات الدلیل با قید دللیت، لذا اینکه بحث کنیم خبر واحد حجت است یا نه بحث از دللیت و حجیت است، بحث از ذات الموضوع است نه عوارض ذاتی موضوع، بحث از ذات الموضوع از مسائل علم نیست. شیخ انصاری و جمعی پاسخ می‌دادند و می‌فرمودند موضوع علم اصول أدله أربعه است و وصف دللیت جزء موضوع نیست و می‌شود عارضه ذاتی موضوع لذا بحث از دللیت و حجیت خبر واحد می‌شود از مسائل علم اصول.

به این نظریه اشکال می‌شد از این نگاه که شما که بحث می‌کنید از حجیت و دللیت آیا بحث می‌کنید از حجیت و دللیت سنت محکی یعنی قول پیامبر و امام یا حاکمی سنت که قول زراره است؟ اگر بحث شما این است که آیا قول النبی حجت است یا نه یعنی سنت محکی اینکه از مسائل علم کلام است قول معصوم حجت است یا نه از مسائل علم کلام است و اگر بحث می‌کنید از سنت حاکمی یعنی قول زراره که در انتساب به معصوم حجت است یا نه بحث از حاکمی سنت که سنت نیست پس بحث از عوارض ذاتی موضوع نشد چون موضوع سنت محکیه است.

مرحوم آخوند، محقق اصفهانی، میرزای نائینی و دیگران هر کدام بیانی دارند که حجیت خبر واحد جزء مسائل علم اصول است. ما در آغاز مباحث علم اصول به تفصیل این بحث را بررسی کردیم و موضوع علم اصول را به شکلی عنوان کردیم که طبق آن نگاه مباحثی مانند مباحث حجیت خبر واحد و مباحث شهرت و اجماع و قیاس استحسان همه داخل در مسائل علم اصول بود.

نظریه اول که ابن قبه قائل به استحاله تعبد به خبر ظنی است را سال گذشته نقد کردیم.

نظریه دوم از قدماء اصولیان که در بین اهل سنت هم جمعی از معتزله مانند أبو علی جبائی قائل به این نظریه هستند که هر چند تعبد به خبر ظنی الصدور ممکن است اما دلیلی بر این تعبد نداریم بلکه دلیل بر خلاف آن داریم. به سه دلیل عمده تمسک شده که در شریعت ممنوعیم از تعبد به خبر ظنی: آیات، روایات و اجماع که خواهد آمد.